

**РАДЯНСЬКЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ БЮРО ЯК МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ
ІНФОРМАЦІЙНИМИ ПОТОКАМИ В УМОВАХ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ**

Тема Другої світової та Великої Вітчизняної війни 1939-1945 рр. і сьогодні цікавить істориків не тільки нашої країни, але і зарубіжжя. Історія війни має глибокі дослідницькі традиції, створено величезну літературну базу. На багато питань дослідники дали відповіді, але й досі окремі з них вимагають глибокого дослідження. Однією з маловивчених до недавнього часу проблем залишалася діяльність Радянського Інформаційного Бюро (Совінформбюро) у контексті сформованого на окупованих територіях інформаційного простору.

Для радянського народу Совінформбюро в період Великої Вітчизняної війни було єдиним надійним джерелом інформації. Повідомлень Совінформбюро з нетерпінням чекали в кожному куточку Радянського Союзу, вони таємно розповсюджувалися на окупованій території. На вокзалах, в поїздах, шпиталях, на площах міст обладнувалися вітрини з останніми повідомленнями цього агентства, на картах прапорцями показувалася лінія фронту.

В історичній літературі, мемуарах воєначальників і державних діячів була показана роль інформаційного агентства як єдиного джерела отримання щоденної інформації про хід бойових дій і найважливіших подій в країні і за кордоном, в тилу радянських військ та на окупованій території СРСР [1].

Необхідно також зазначити, що оцінка діяльності Совінформбюро мала інформативний, ілюстративний характер, нерідко інформаційне агентство об'єднувалося з радіокомітетом. Саме тому своєчасність і актуальність вивчення історії інформаційного агентства бачиться у винятковій ролі цього органу у формуванні суспільної свідомості та інформаційного простору в роки війни, зокрема на окупованих територіях, куди повідомлення доходили у вигляді листівок та газет.

У даній статті аналізуються опубліковані джерела й ті, які потребують більшої уваги. Найбільший інтерес викликає 8-томне видання «Сообщений Советского Информбюро» [2]. Ця праця містить повідомлення і зведення Совінформбюро з моменту його створення і до 15 травня 1945 р. Матеріали складені за хронологічним принципом. Томи видання доповнені довідником, що містить хронологічний, алфавітний, географічний, науково-тематичний та іменний покажчики, а також покажчик спеціальних і окремих повідомлень Совінформбюро [3].

Совінформбюро було створене ухвалою ЦК ВКП (б) і РНК СРСР від 24 червня 1941 р., через два дні після нападу гітлерівської Німеччини на СРСР, і стало інформаційною трибуною уряду для радянських людей. Його начальником був призначений А.С. Щербаков, секретар ЦК ВКП (б), що відповідав за питання ідеології. До складу Совінформбюро увійшли С.А. Лозовський, Я.С. Хавінсон, Д.А. Полікарпов та ін. [4, с. 213].

Щоденні зведення Совінформбюро були основним джерелом інформації про становище на фронті протягом усієї Великої Вітчизняної війни. Робітники Совінформбюро отримували повідомлення з ТАСС, редакцій центральних газет, від власних кореспондентів, але основні дані надходили зі Ставки. Сталін приділяв величезне значення інформаційному протистоянню між Радянським Союзом і Німеччиною. Радянське Інформбюро стало ефективним механізмом для забезпечення інформаційної перемоги над німецькою пропагандою. Те, що протягом першого тижня війни Секретаріат ЦК ВКП(б) двічі повертався до питань, пов'язаних з організацією Совінформбюро, – свідчення того, що Сталін приділяв величезне значення цьому інформаційному органу.

Основними напрямками діяльності Совінформбюро було керівництво висвітленням міжнародних подій і внутрішнього життя Радянського Союзу в роки війни по радіо та в пресі, організація контрпропаганди проти гітлерівських засобів масової інформації, публікація військових зведень за матеріалами Головного Командування Червоної Армії. Радянське Інформбюро повинне було також керувати діяльністю створених на початку війни Всеслов'янського комітету й антифашистських комітетів: радянських жінок, молоді, науковців, єврейського комітету [4, с. 213]. З 1942 р. Совінформбюро було переорієнтоване переважно на зв'язок із зарубіжними засобами масової інформації, громадськими й політичними організаціями. З цією метою в структурі Совінформбюро було створено 11 відділів [5, с. 35].

Найважчим виявилось вирішення останнього завдання – інформувати світову спільноту про події, що відбувалися на радянсько-німецькому фронті, і про роботу радянського тилу. У Совінформбюро не було ніяких зв'язків у міжнародному просторі, потрібно було формувати нові. З огляду на це, противники Радянського Союзу, зокрема й Німеччина, мали потужний

пропагандистський апарат, велику кількість радіостанцій, пресу, зокрема і в інших країнах Європи. Союзники СРСР також швидко створили свій потужний інформаційно-агітаційний орган. Перед Совінформбюро постало надзвичайно відповідальне завдання в найкоротший термін розшукати зв'язки в усьому світі – газети, журнали, радіостанції, агентства тощо, – через які можна було б передавати інформацію про Радянський Союз та події, що відбувалися в ньому.

На початку липня 1941 р. Совінформбюро спільно із Всесоюзним радіокомітетом була знайдена нова форма передачі матеріалів, яка до того часу на практиці ще не застосовувалася, – регулярна передача по радіо політичних оглядів. Спочатку вони передавалися лише для радіослухачів у СРСР, а потім і для слухачів зарубіжних країн. Огляди передавалися раз на тиждень, пізніше 2 рази на тиждень, в певний день і годину під псевдонімом «Аверін». Насправді їх авторами виступали декілька осіб: Ярославський, Пік, Омельченко, Варга, Завич та інші – всього 30 чоловік. До роботи коментаторів вдалося залучити відповідальних співробітників Комінтерну. Крім того, через Народний комісаріат оборони до підготовки статей залучалися офіцери, що перебували на лікуванні в шпиталях, а також ті, що відраджалися з фронтів. Ці матеріали після обробки в літературній групі Совінформбюро відправлялися за кордон. Робота коментаторів була б неможлива без зусиль укладачів і авторів текстів. Всі вони були об'єднані в Літературний відділ Совінформбюро. Тільки з липня по жовтень 1941 року співробітники літературного відділу підготували й відправили за кордон 140 статей. Разом із спеціально замовленими матеріалами для бюлетенів Англії, США, Китаю і Швеції в Совінформбюро за цей період було підготовлено більше 400 статей.

Зведення з фронту почали виходити щодня. У ранковому випуску висвітлювали події минулої ночі, а у вечірньому аналізувалися результати бойових дій за день. Інформацію, яку давало Совінформбюро одразу публікували в газетах і листівках, розповсюджували на фронтах та окупованій німецькою армією територіях. Так були надруковані зведення Головного Командування Червоної Армії за два дні боїв, 22 і 23 червня [6, с. 3].

Повідомлення Совінформбюро будувалися за певною схемою. Спочатку підводилися підсумки боїв за напрямками, потім називалися цифри знищеної техніки й живої сили противника, після них – втрати радянських військ (але не завжди). З першого ж дня почали приводитися описи бойових епізодів і подвигів червоноармійців. Всього за роки війни в зведеннях названо 14470 прізвищ воїнів, що відзначилися [7, с. 415].

Інформаційні матеріали, які подавалися в повідомленнях, піддавалися жорсткій цензурі. Керівництвом Совінформбюро спільно із Всесоюзним радіокомітетом було випрацьовано чіткі змістові вимоги до всіх матеріалів, які потрапляли на радіо.

Незважаючи на конкретні вимоги керівництва до того, що можна друкувати з повідомлень інформбюро в газетах, а що ні, часто виникали проблеми, і редакторам доводилося вносити поправки до того чи іншого повідомлення або взагалі знімати його як таке, що не відповідало основній лінії радянської інформаційно-політичної пропаганди.

Так, наприклад, у газеті «Комсомольська правда» було подано до друку нарис Іюльського «Ця весна». У цьому нарисі автор, відповідно до вимог пропаганди, показав становище у Ленінграді так, наче життя на вулицях і бульварах кипить, діти грають у скверах, а поряд рвуться снаряди і бомби і ніхто на них не звертає уваги. Така інформація була розрахована на бійців Червоної армії та населення окупованих територій, які повинні були вірити в те, що німецькій армії не вдалося зламати дух радянських людей, що життя людей загалом не змінилося і продовжує йти своїм шляхом. Але уявімо, що цей нарис прочитали б самі ленінградці, які пухли від голоду і холоду у блокадному місті. Зрозуміло, що вони були б вкрай обурені і невідомо, до яких дій вдалися б [8, с. 156].

У газеті «Известия» було знято кореспонденцію А.Кузнєцова «Паливо доставляється вчасно». У цій кореспонденції автор, щоб показати мужність і героїзм радянських залізничників, розписав, які залізничні станції зруйновані і скільки ешелонів розбито, які були пошкодження на коліях та інше. Одна частина цієї кореспонденції позитивно мала впливати на населення та бійців Червоної армії, але інша – підтверджувала б зведення німецького інформбюро, а цього допустити ніяк не можна було [9, с. 157].

Через ці та інші причини в газетах «Правда», «Известия», «Комсомольська правда», «Червона зірка» за перші три місяці війни було знято 65 статей та нарисів [9, с. 157].

З огляду на це, у керівництва Совінформбюро були великі труднощі у відборі кадрів: вимагалось знання іноземних мов, досвід пропагандистської роботи й відповідні анкетні дані.

Особливу увагу приділяли відбору кореспондентів, що працювали з іноземними газетами та агентствами.

Важливе місце у роботі Совінформбюро займала військова пропаганда за кордоном. Так зі звіту про роботу відділу Совінформбюро за 1941-1943 рр. бачимо, що військовий відділ щоденно контролював та візував матеріали 22 центральних газет, усі військові кореспонденції ТАСС і радіокомітету, фотознімки ТАСС, ВОКС, книговидавництв і газет. У такому вигляді кореспонденцію відправляли до Англії, США, Швеції, Туреччини, Ірану. Одночасно налагоджувався безпосередній зв'язок з воєнними журналами США [10, с. 258-259].

Уряд і політичне управління РККА розуміли, що доносити до населення інформацію в такому вигляді небезпечно, тому щоденне бойове зведення Совінформбюро, проходило шлях від Генерального штабу до диктора радіокомітету і зазнавало значних змін. Керівництво Совінформбюро дотримувалося правила, щоб співвідношення втрат завжди було на користь Червоної Армії. Так у повідомленнях про збиті літаки за 22-24 червня 1941 р. вказувалося, що радянська авіація втратила 374 літаки, а німецька - 381 [11, с. 4]; 25 червня наші втрати - 17 літаків, німецькі - 76 [12, с. 5]; 30 червня втрати відповідно 21 і 102 літаки [13, с. 17].

Ще один красномовний приклад свідчить про те, що інформація, яка подавалася через Совінформбюро не завжди правдиво відображала події, що відбувалися на фронтах. Так відомо, що під час оборони Севастополя залишки з'єднань (109-ї стрілецької дивізії, 142-ї стрілецької бригади, 4 зведених батальйонів), всього близько 5,5 тис. осіб під командуванням генерал-майора П.Г.Новикова продовжували боротися. Але про них у зведеннях вже не згадувалося.

З того ж повідомлення Совінформбюро про те, що радянські війська залишили Севастополь 3 липня 1942 р. бачимо: «Радянські війська втратили з 7 червня до 3 липня 11 385 осіб убитими, 21 099 осіб – пораненими, 8300 – безвісти пропали 30 танків, 300 гармат, 77 літаків. Бійці, командири та поранені із Севастополя евакуйовані» [14, с. 284].

Дані повідомлення Совінформбюро не відповідали дійсності. Насправді, відповідно до звіту, представленого Начальником Оборонного Севастопольського району, командуючим Чорноморським Флотом віце-адміралом Філіпом Октябрським 9 липня 1942 р. в Генштаб, загальна кількість радянських військ складала 130 125 осіб, втрати – 31 068 осіб, поранені 17 894 особи, померли у польових шпиталях – 1 207 осіб. Знаючи ці, у свій час глибоко засекречені цифри, легко підрахувати кількість захисників Севастополя, що залишилися – 79 956 осіб. Майже 80 тисяч солдат і матросів, що героїчно обороняли місто, Ставка кинула напризволяще і приречла на смерть [15].

20 вересня 1941 р., коли німецькі війська практично захопили Київ, а радянські війська відступали, у повідомленнях Радянського Інформбюро ні 19, ні 20 вересня майже нічого з цього приводу не було сказано. Усе що ми можемо дізнатися про Київ у ці дні, це: «Протягом ночі на 20 вересня наші війська вели бої з противником на всіх фронтах і особливо жорстокі під Києвом» [16, с. 74].

Натомість ми читаємо в цьому ж повідомленні про те, як радянські солдати звільняють від фашистів села Смоленської області, що у Боснії та Герцеговині продовжується боротьба між югославськими повстанцями та італійськими військами, добре збирають урожай в Омській області в Алтайському краї та інших регіонах Радянського Союзу [17, с. 75].

Крім повідомлень в урядових газетах, друкувалися статті, де автори, підводячи підсумки тижня чи іншого періоду бойових дій, показували значну перевагу Червоної армії над гітлерівськими військами, переконуючи населення та бійців у беззаперечній перемозі радянських військ. Таким прикладом стала стаття за підписом А.С. Щербакова «Гітлер обдурює свій народ», надрукована в газеті «Правда» 5 жовтня 1941 р. і перекладена Совінформбюро по радіо [18, с. 640]. У чорновому варіанті тексту статті йшлося: «...втрати німців під Ленінградом – 105 тис.»; після правки А.С.Щербакова з'явилася цифра 140 тис. У чорновому читанні: «...документально встановлено, що за три місяці війни німці втратили 11 100 танків, близько 13 200 гармат, не менше 10 000 літаків... Червона Армія наносить ворогові в 3-4 рази більше втрат порівняно зі своїми втратами». В остаточному варіанті «в 3-4 рази» виправлено на «в 2- 3» і викреслено вислів «документально встановлено» [19, с. 37]. Були прибрані також відверто захоплюючі вислови й дещо занижені втрати німців: «... за 3 місяці війни німці втратили більше 11 тис. танків, 13 тис. гармат, 9 тис. літаків і понад 3 млн. солдатів» [20, с. 39]. На тлі втрат німецьких військ наші втрати виглядали значно скромнішими: «1128 тис. в живій силі, близько 7 тис. танків, 8,9 тис. гармат, 5316 літаків» [21, с. 41].

Порівнюючи «Повідомлення Радянського Інформбюро» за цифрами бойових втрат з матеріалами чорнових записів А.С.Щербакова, можна зробити висновок, що цифровий матеріал повідомлень не відповідав дійсності і складався в пропагандистських цілях. Створювався образ непереможної радянської армії, яка, по суті, не могла потерпіти поразки, тим більше понести значні втрати.

В останньому випуску книги «Велика Вітчизняна війна 1941-1945 рр.» підкреслюється, що втрати німців до листопада 1941 р. у сухопутних військах склали всього 750 тис. осіб [22, с. 13]. У дослідженнях М.І.Мельтюхова наведені наступні дані: у німців перед початком війни з СРСР було всього 3 899 танків і 4 841 літак [23, с. 18]. Отже, з цього випливає, що зведення Совінформбюро та пропагандистські статті керівництва, зокрема статті А.С.Щербакова показували, що німецької військової техніки було знищено майже вдвічі більше, ніж це було насправді.

Не відставала в цьому розумінні й пропаганда гітлерівців. Верховне Командування вермахту розповсюджувало на окупованих територіях інформацію про величезні втрати Червоної армії і зменшувала свої втрати на фронті. Ця інформація повинна була підтримувати бойовий дух солдатів і всіляко приховати справжні цифри своїх втрат на Східному фронті. Пропагандистські відділи фабрикували легенди про «розгром Червоної Армії», про число захоплених в полон радянських воїнів. За допомогою дезінформації противник намагався впливати на радянських солдатів, на населення тимчасово окупованих районів СРСР і на світову громадську думку.

У восьмитомній збірці опубліковані розповіді очевидців, фотографії, акти й інші матеріали про варварство, грабунки, звірства, які влаштовували гітлерівці на окупованій території СРСР.

Щоб якось протидіяти гітлерівській пропаганді, керівництво Радянського Інформбюро розгорнуло контрпропаганду, тільки за перші шість місяців війни опублікувало більше 15 значних за обсягом матеріалів [24]. Інформбюро розкривало в публікаціях прийоми підрахунку противником втрат радянських танків, літаків, гармат тощо. У збірці міститься й багато інших даних, що викликають безперечний інтерес для істориків.

Не менш цікавою і важливою для вивчення діяльності Радянського Совінформбюро стала збірка документів і матеріалів, випущена у 1962 р. Центральним Державним архівом Жовтневої революції і яка увійшла до серії «Історія міжнародної пролетарської солідарності» [25, с. 29-40]. У ній зібрані резолюції антифашистських мітингів, повідомлення про вислови на підтримку радянського народу, телеграми й маніфести різних зарубіжних організацій, урядів і приватних осіб. Усі звернення і відозви закликали до об'єднання народів для боротьби проти фашизму.

З початком 80-х років в СРСР з'являється ціла низка праць, яка аналізує діяльність Радянського Інформбюро. Серед них двотомник «Від Радянського Інформбюро» зі вступною статтею Е.Генрі, уповноваженого Совінформбюро в Лондоні в роки війни.

Матеріали, зібрані в ньому, не лише висвітлюють події Великої Вітчизняної війни, а й демонструють прагнення радянських людей дати гідну відсіч фашистським загарбникам, дають можливість виявити методи пропаганди, якими оперувало радянське керівництво та політичне управління.

Проте основним джерелом для вивчення діяльності Совінформбюро є архівні матеріали. Передусім назвемо документи, що зберігаються в Державному архіві Російської Федерації (фонд 8581 – Совінформбюро). Там знаходиться 175 справ, що відображають зовнішньополітичну діяльність Совінформбюро. Серед них такі матеріали, як звіти про роботу відділів і комітетів за певні періоди діяльності, стенограми нарад співробітників, рукописи статей, копії яких були відправлені для публікації в зарубіжному друці, статті відомих політичних діячів, представників науки і мистецтва, переклади їх щоденників і листів німецьких солдатів і офіцерів, пропозиції з поліпшення роботи тощо.

Незважаючи на те, що документи архіву є важливим джерелом інформації, вони вимагають критичного аналізу, оскільки відомості й оцінки діяльності органів Совінформбюро нерідко спотворювалися в пропагандистських цілях. З фондів Совінформбюро вилучалися документи, що відображають діяльність Антифашистського комітету радянських науковців, матеріали редакторських правок, документи Військового (цензурного) відділу, ухвали та інструкції вищих органів [26, с. 37].

Вплив ідеологічної концепції партії на діяльність Совінформбюро підкреслювалася керівництвом не випадково. Обстановка того часу примушувала як редакторів, так і кореспондентів жорстко дотримуватися певних правил, як-то: радянський лад – найсправедливіший лад у світі, все радянське – найкраще в світі, радянська людина – найвільніша, пролетаріат інших країн – неодмінно пригноблений тощо. Відхилення від ідеологічних постулатів призводили до занесення особи, що в цьому звинувачувалася, до рангу ворогів народу з подальшими репресіями. Так відбулося з Єврейським антифашистським комітетом, коли його вплив на міжнародну спільноту збільшився. Наприкінці 1948 р. комітет був розпущений, а велика група співробітників арештована. Їх звинувачували у розповсюдженні антирадянської інформації. Військова колегія засудила 13 осіб – до розстрілу [27, с. 38].

Вивчаючи роботу Совінформбюро у період Великої Вітчизняної війни, можна дійти наступних висновків:

1. Важливе місце у діяльності Совінформбюро займало формування інформаційного поля на окупованих територіях, куди ці повідомлення потрапляли у вигляді листівок та газет.
2. Не менш важливим аспектом була зовнішньополітична пропаганда та поширення інформації «з перших рук» до США, Англії, Туреччини та інших країн.
3. Матеріали Совінформбюро у ході військових дій виконували як інформаційну, так і пропагандистську функцію, внаслідок чого всі матеріали рецензувалися і перевірялися на відповідність ідеологічним та пропагандистським установкам.

Загалом матеріали, які свідчать про діяльність основного органу радянської пропаганди – Радянського Інформбюро – дають можливість розширити наукові дослідження з проблем Другої світової та Великої Вітчизняної війни й відповісти на важливі питання. Саме вони допомагають дослідити методи та механізми формування радянського інформаційного простору на окупованих німецькою армією територіях.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Баграмян И.Х. Так мы шли к победе. – М., 1977; Жуков Г.К. Воспоминания и размышления. – М., 1995; История второй мировой войны 1939-1945. – М., 1975. – Т.4; История Великой Отечественной войны Советского Союза 1941-1945. – М., 1963. – Т.2; Идеологическая работа на фронте. – М., 1980; Ковалев Г.А. Совинформбюро в годы Великой Отечественной войны // ВИ. 1987. – №6; Радио в дни войны. – М., 1982.
2. Сообщения Советского Информбюро (далі - Сообщения...). – М., 1944-1945. – Т.1-8.
3. Справочник к Сообщениям Советского Информбюро. – М., 1945.
4. КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – Изд. 9. – Т.7. – С. 213.
5. Советское Информационное Бюро в годы Великой Отечественной войны / Никулина Н.Ю., Сорока З.Н. // Проблемы источниковедения и историографии. – Калининград, 1999. – С. 35.
6. Сообщения... – М., 1944. – Т.1. – С. 3.
7. Советская военная энциклопедия. – Т. 7. – С. 415.
8. Советская пропаганда в годы Великой Отечественной войны: «коммуникация убеждения» и мобилизационные механизмы / Авторы составители А.Я.Лившин, И.Б. Орлов. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2007. – С. 156.
9. Там само. – С. 157.
10. Там само – С. 258-259.
11. Сообщения... – Т.1. – С.4.
12. Там само. – С. 5.
13. Там само. – С.17.
14. Там само. – С. 284.
15. Меленберг А. Взорваны и забыты. По материалам сайта «Новая газета» <http://2005.novayagazeta.ru/nomer/2005/16n/n16n-s23.shtml>.
16. Там само. – Т. 1, – М., 1944 г. – С. 74.
17. Там само. – С. 75.
18. Великая Отечественная война. Энциклопедия. – М., 1985. – С. 640.
19. Советское Информационное Бюро в годы Великой Отечественной войны / Никулина Н.Ю., Сорока З.Н. // Проблемы источниковедения и историографии. – С. 37.
20. Там само. – С. 39.
21. Там само. – С. 41.
22. Великая Отечественная война 1941 – 1945. – М., 1990. – С.13.
23. Мельтюхов М.И. 22 июня 1941 г. : цифры свидетельствуют // ИСССР. 1991. – №3. – С.18.
24. 1941-1945. Публицистика и очерки военных лет. – М.,1982. – Т.1-2.

25. Сообщения... – М., 1944. – Т.2. – С.29-40.

26. Советское Информационное Бюро в годы Великой Отечественной войны / Никулина Н.Ю., Сорока З.Н. // Проблемы источниковедения и историографии. – С. 37.

27. В комиссии Политбюро ЦК КПСС // Известия ЦК КПСС. 1989. – №12. – С. 38.

О.П. Прищеп

**ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У РОВЕНЬСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ
ВЧИТЕЛЬСЬКОМУ ІНСТИТУТІ (1940–1941 РР.)**

Сучасні наукові досягнення та успіхи у фаховій підготовці майбутніх спеціалістів одного з провідних вищих навчальних закладів Рівненщини – Рівненського державного гуманітарного університету базуються на спадкових традиціях, започаткованих відкритим у 1940 р. Ровенським державним вчительським інститутом (1940–1953 рр.). На наш погляд, у подальшому удосконаленні роботи щодо підготовки насамперед учительських кадрів, що здійснюється сьогодні у Рівненському державному гуманітарному університеті, вивчення його історії є актуальним.

В даній статті розглядається організація навчального процесу у першому в Рівненській області вищому навчальному закладі – Ровенському державному вчительському інституті на етапі його становлення (1940–1941 рр.), означеному виробленням системи підготовки учительських кадрів для радянської школи на західноукраїнських землях та пошуком шляхів зміцнення викладацького складу як запоруки його подальшого розвитку.

Аналізуючи уже введені до наукового обігу опубліковані джерела, відзначимо їх малочисельність та загалом майже не розроблену історіографію проблеми. Так, окремі документи з історії Ровенського вчительського інституту, датовані 1940–1941 рр., опубліковані у збірниках документів «Радянська Ровенщина», «Ровно 700 років», «Рівне-720: від давнини до сучасності» [21; 25; 22]. Як про вже діючий вищий навчальний заклад, в якому навчається 210 чол., йшлося у звітній доповіді секретаря Ровенського обкому КП(б)У на I обласній партійній конференції 23 квітня 1940 р. [21, с. 62]. Із опублікованої звітної інформації Ровенського обласного відділу народної освіти про стан заочної освіти дізнаємося про перший набір на заочну форму навчання до вчительського інституту, проведений влітку 1940 р. [21, с. 81]. Однак наукове використання останньої знижується у зв'язку з неповною публікацією тексту. До збірника «Ровно 700 років» увійшла публікація, вміщена в газеті «Червоний прапор» – органі Ровенського обкому, міськкому КП (б)У і облвиконкому від 18 березня 1940 р. про початок з 9 березня занять у Ровенському вчительському інституті [25, с. 85].

Перша і поки що єдина спроба висвітлити історію вузу від часу заснування і до середини 60-х рр. ХХ ст. була зроблена у збірці статей, опублікованій у 1966 р. львівським видавництвом «Каменяр» авторським колективом (переважно у складі викладачів інституту). Вихід у світ цього видання був приурочений до 25-річчя заснування вчительського інституту (з 1953 р. – Ровенський державний педагогічний інститут) [24]. Однак інформація про довоєнну діяльність інституту (1940–1941 рр.) у цьому виданні майже відсутня. Лише в статті Терентія Федоровича Новака, Героя Радянського Союзу, одного з перших студентів вузу, подана детальніша інформація, зокрема, згадується ім'я першого ректора Рівненського вчительського інституту – Матвія Максимовича Кривенка, окремі прізвища перших студентів [20, с. 33–37].

Скупі згадки про заснування та діяльність Ровенського державного вчительського інституту знаходимо в «Історії міст і сіл. Ровенська область» [13, с. 88]. Звертався до історії вузу Григорій Іванович Хромов, доцент, перший кандидат філологічних наук, в 60-і роки завідувач кафедри російської і зарубіжної літератури Ровенського вчительського інституту [27].

Таким чином, підсумовуючи огляд історіографії з даної проблеми, доводиться констатувати, що на сьогодні відсутнє об'єктивне висвітлення довоєнного етапу становлення Ровенського державного вчительського інституту. Дана стаття розглядається як спроба заповнити цей пробіл, насамперед спираючись на матеріали державного архіву Рівненської області, Рівненського обласного краєзнавчого музею та публікації на сторінках газети «Червоний прапор», «Червона зірка» – органу Ровенського повітового комітету КП (б)У і повітового виконавчого комітету за 1940 р.

На наш погляд, незначна кількість існуючих на сьогодні як наукових, так і публіцистичних матеріалів про діяльність вузу на протязі 1940–1941 рр. пояснюється насамперед слабкою джерельною базою. В масивному корпусі джерел з історії вузу (1944–1974